

Egy magyar lelkipásztor igehirdetése a kommunizmus korából*

Sógor Gyula¹ igehirdetéseinek bemutatása kapcsán elsősorban arról szeretnék szólni, hogy mit jelentett ígét hirdetni és hallgatni abban a korban, amikor jól meg kellett fontolni, mit mond az ember, de azt is, hogy mit hallgat. Henk van de Graaf emiatt fogalmazta meg azt, hogy mennyire sebezhető volt akkoriban az erdélyi lelkipásztor.² Neki szólnia kellett és természetesen nem is akárhogyan: a testté lett Igeről, és nem is akárhogyan, hanem hitelesen.

* Elhangzott a X. Holland–Magyar Lelkésztovábbképző konferencián.

¹ Sógor Gyula 1932. június 29-én született a Szatmár megyei Dobrán, Sógor András és Szabó Eszter nyolc gyermeke közül hatodikként. Az elemi iskolát szülőfalujában végzi, a középiskolát a szatmárnémeti Kölcsey Gimnáziumban, 1951-ben. Középiskolás, amikor szüleit kitelepítik a „kuláktörvény” értelmében. 1964-ig Szamosújváron, kényszerlakhelyen élnek. A gimnázium védelmébe veszi a kulákgyermekeket és így érettségizhet, egyébként ki kellett volna zárniuk az iskolából. Gellért Sándor gimnáziumi nevelője és barátja bátorítására beiratkozik a Kolozsvári Teológiára. Önszorgalomból megtanul németül. Negyedév után ő az első kolozsvári hallgató, aki a nagyszabeni német nyelvű evangélikus karon vendégdiákoskodik. A Teológia elvégzése után Arday Aladár püspök segédlelkésze Nagyvárad-Olasziban. Innen kerül 1958-ban Arad-Gáj gyülekezetébe, majd 1972-től haláláig Aranyosgyéresre. 1962-ben házasságot köt Hegyi Katalinnal, aki nemcsak hitvestársa, hanem szolgatársa is lesz. Házasságukat Isten öt gyermekkel áldotta meg.

Íróasztali fiókja számára sokat fordít Albert Schweitzer, Dietrich Bonhoeffer és Walther Lüthi műveiből. Eddigi ismereteink alapján ő fordítja le először Albert Schweitzer *Aus meinem Gedanken und Leben* című írását. Felkérésre előadásokat tart lelkészértekezletek számára. Már 1964-ben előadást tart Bonhoeffernek a közösségi életéről (*Gemeinsames Leben*) írt munkájáról. 1966-ban házkutatás során rengeteg kéziratát elkobozzák, többek között Walther Lüthi szoltárokról írt prédikációs kötetét, amelyről a temesvári egyetem néhány tanára ír szakmai elemzést az aradi titkosszolgálat számára. Sommás értékelésük ez volt: „misztikus-vallásos anyag, ellenséges jelleggel”. Társadalom-etikából tervezett doktorálni. Részletvizsgáit letette, de amikor szemtanúja lett annak, miként szabotálták évfolyamtársa és barátja, Árus Lajos doktorálását, abbahagyta a doktori tanfolyamot. A 60-as években Wuppertalból kap ösztöndíjat, de Papp László nagyváradai püspök azzal utasítja vissza tanulmányi szabadság iránti kérelmét, hogy túl öreg (30 éves lehetett akkor). 1969-ben a turista vízumát hosszabbítja meg három hónapra Svájcban, és a bázeli teológián tanul. 1993-ban, 61 évesen szintén Svájcban, Zürichben tanul.

1980-ban Benedek Kálmán teológiai zenetanárral és Guttman Mihály karmesterrel újjáélesztik az aranyosgyéresi énekkart. Aranyosgyéresen 1985-ben új parókiát építenek. 1990-től a Tordai Egyházmegye esperese. Nagyváradai segédlelkészsége idején gyakori kórházlátogatások alkalmával születik meg benne egy idősök otthona létesítésének gondolata. Ez valósul meg 1996-ban az *Irgalmasság Háza – Misericordia Egyesület* létrehozásával, majd 1998-ban a Bágyoni Idősök Otthona építésével. Beindulását már nem érheti meg, 1998. december 10-én váratlanul magához szólítja mennyei Atyja.

Lelkipásztori szolgálatára jellemző volt az áldozatkészség, a távlatokban való gondolkozás és tervezés. Bibliái jellegévé vált az ige: *Mert közüliünk senki sem él önmagának és senki sem hal önmagának: mert ha élünk, az Úrnak élünk, ha meghalunk, az Úrnak halunk meg. Azért akár éljünk, akár haljunk, az Úr éi vagyunk.* (Róm 14,7–8)

² Ld. G. Henk van de Graaf: *Erdélyi református lelkipásztorok a kommunizmus idején – holland szemmel. Hogyan láttuk, hallottuk és éltük meg ezt mi magunk is?* 450.

Négy igehirdetést választottunk ki a bemutatás céljából, de az idő szűke miatt sajnos csak egyet tudunk megbeszélni részletesen. Egy gondolat erejéig azonban tekintsünk bele a másik három igehirdetésbe is. Az igehirdetéseket most időbeli sorrendben nevezem meg. Az *Én a te kegyelmedben bízom* című igehirdetés Aradon hangzott el, 1956. november 11-én. Alapigéje: Zsolt 13,1–6. A következő az 1974-ben elmondott, *Magyar lelkipásztor igehirdetése a kommunizmus korában* című prédikáció a Dán 3,16–18 igeszakasz alapján. Ezt fogjuk felolvasni és megbeszélni. A következő egy 1980-as évek közepén íródott karácsonyi legátusi beszéd, amelynek alapigéje 2Kor 9,8, a címe pedig így hangzik: *Gazdag karácsony*. Az utolsó az 1992-ben tartott nagyenyedi Országos Lelkészerterkezleten hangzott el. Alapigéje: 1Móz 33,10b. Címe: *Az Isten orcáját tükröző emberek*.

Közös gondolat ezekben az igehirdetéseken a fájdalmas kérdés: mi történik akkor, ha Isten elfordítja rólunk az ő arcát? Sajnálatra méltók leszünk és mulékony gazdagságunk elbizakodottá tesz – hirdette Sógor Gyula a *Gazdag karácsony* (2Kor 8,9) című prédikációjában.

„[...] ha elfordítja orcáját, elvettetésünket akarja ezzel tudomásunkra hozni. Ahol nem ragyog Isten orcájának fénye és dicsősége, ott csak pusztulás, romlás és halál lehet.”³

„Acsarkodunk egymásra. Fenyegetőzünk. Mindenki röhög rajtunk, mintha elment volna az eszünk. Itt lenne az ideje, hogy férfiasan rendezzük sérelmeinket magunk között. Lelkileg meg kellene erősödnünk. Egy széthúzó, egymással civakodó közösséget könnyű szétverni. Nem ragyog rajtunk Istennek arca. Eltorzult az. Munkánk, szolgálatunk ezért ilyen erőtlén. Tenni kellene valamit. Amíg nem késő.”⁴

A kérdés pedig nem marad megválaszolatlanul. Mi vagyunk ezért felelősek.

„Isten csak ezt felelheti: ti felejtkeztetek el én rólam! Megvetettetek, semmibe vettetek.”⁵

De ezt is tudnunk kell:

„Csak úgy gazdagodhatok meg, ha vállalom a Jézus Krisztus útját. Amit ő meggazdagodásunk érdekében tett, azt egy szóval így lehetne kifejezni: lemondás. Mi nélkül akarunk meggazdagodni. Mindenki más mondjon le mindenről javamra, de én a kisujjamat sem mozdítom meg másokért. Én azt hiszem, nincs hamisabb szemlélet annál, mely szerint magamat a világ közepén képzelem és mindenki másra úgy tekintek, hogy azok érettem vannak. Nem forog körülöttem a világ. Kicsiny, jelentéktelen figura vagyok. Az igazi, bibliai szemlélet szerint Isten a világ közepe és mi körülötte forgunk. Ő forgat minket úgy, ahogy akar. Ebben az Isten körüli forgásban találjuk meg igazi helyünket ebben a vi-

³ *Én a te kegyelmedben bízom* (Zsolt 13,1–6).

⁴ *Az Isten orcáját tükröző emberek* (1Móz 33,10b).

⁵ Uo.

lágban. Nem uralkodásra, hanem szolgálatra szánt Isten engemet. Ő is szolgálai formát vett fel, engedelmes volt a keresztfá haláláig.”⁶

A Nagyenyeden elmondott igehirdetésben pedig keserűen summázza:

„Lelkileg belebetegedtem abba a közömbösségbe, nemtörődömségbe, ami bennünket jellemez. Évek óta keresem a munkatársakat. Mindenki sok elfoglaltságára hivatkozik.”⁷

Megdöbbsentő az igehirdetések alkalmazásainak aktualitása. Természetesen sok minden megváltozott a gyülekezetek életében, de megmaradt a kihívás: vagy Istennek engedelmeskedem, vagy a világnak. És ez soha nem volt egyszerű.

Magyar lelkipásztor igehirdetése a kommunizmus korában (Dán 3,16–18)

Együtt olvastuk Dietrich Bonhoeffer gondolatait: az Egyháznak világosan meghatározott helye és feladata van ebben a világban. A helyét és szerepét azonban nem a világ szabja meg, hanem a Fő, a Krisztus.

Akárcsak Bonhoeffernél, Sógor Gyula Dániel 3,16–18 alapján elmondott igehirdetésében is hangsúlyossá válik a kérdés: kinek engedelmeskedünk? Miként cselekszünk, ha valaki arra kényszerít, hogy egy személy hatalmát képviselő „szobor” előtt hajtsuk meg magunkat? Nem kérdés, hogy mindig vannak és lesznek olyan emberek, akik istennek önmagukat képzelik. Mindig lesznek hatalmak, amelyek embereket áldoznak fel önmaguk dicsőségéért.⁸ Sógor Gyula így figyelmeztet:

„Arany, pénz, ékszer, vagyon és hatalom ér-e valamit ezen a földön? Csillog, de csillogása csak pillanatokig fog tartani. Nagyon könnyen elveszíthetjük vele egész életünket, lelkünket és üdvösségünket is.”

De miért cselekszi az ember azt, ami eleve tönkreteszi a közösséget, az erkölcst és az embert egyaránt? Az igehirdető válasza ez:

„Mindig hajlamos volt az ember arra, hogy magát istennek képzelje. Az ideggyógyászatra bezárt félőrültek mondják és képzelik magukról, hogy ők királyok, vagy nem tudom, milyen nagy emberek. Hát ez a király meg van őrülvé. Ez mindenkit kényszeríteni akar arra, hogy őt istenként imádják. Hányszor megismétlődött ez a történelem folyamán. A Krisztus születése utáni három századon át a császárok a maguk képét verették rá a pénzre, és olyanok is voltak, akik a templom homlokzatára felrakatták a saját szobrukat és elvárták papoktól és egyháztagoktól, hogy őket istenként imádják. Nem tud az ember belenyugodni abba, hogy nyomorult féreg, ő isten szeretne lenni. De nem tud ezzé lenni. És azt

⁶ *Gazdag karácsony* (2Kor 8,9).

⁷ *Az Isten orváját tükröző emberek* (1Móz 33,10b).

⁸ Ehhez a gondolathoz a következőt fűzte Wim Loosman hilversumi lelkipásztor: érdemes megfigyelnünk a bankok társadalomra gyakorolt hatását, és azt, hogy miként alakul ki napjainkban a modern rabszolgatartó társadalom.

képzeli, hogy az arannyal vagy a hatalommal vagy a pénzével vagy a tehetségével ő istenné lehet. De nem lesz az, hanem nyomorult féreg marad.”⁹

Ez szomorú, de igaz megállapítás. Azonban tovább kérdez. Milyenek vagyunk mi? Ebben rejlik az igehirdetés aktualitása. Az igehirdetés olvasása közben ott érezhettük magunkat azok között, akiket az igehirdető ekképpen szólított meg:

„Kedves testvéreim! Mielőtt elítelnénk ezt a Nabukodonozort, vessünk egy pillantást arra, hogy mi nem vagyunk-e hajlamosak arra, amire ő volt hajlamos? Nincs-e a hatalomnak, pénznek olyan ereje, csillogása, ragyogása a mi életünkben, ami ezt az embert őrültté tette. Amikor valaki hatalomra kerül, elveszti a józan ítélőképességét és kivetkőzik emberi formájából. Nemcsak verejték, de vér is tapad az aranyhoz. És mi valóban gazdagabb emberek szeretnénk lenni. Szeretnénk, hogy legyen több aranyunk és pénzünk; és szeretnénk, ha nem kicsi férgek maradhatnánk, hanem hatalommal rendelkező emberek, akik a legnagyobb ellenségünk, a halál felett is győzedelmeskedhetnénk. Mindent megtennénk, csakhogy felülemelkedhessünk önmagunkon és valahogy legyőzhessük azt a szörnyű tudatot, hogy mi nyomorult férgek vagyunk, akik nem tudunk belenyugodni abba, hogy itt vagyunk a földön és vérnek és verejtéknek és szenvedésnek és betegségnek és a halál áldozatai vagyunk. Mindnyájan leborultak az állókép előtt. Ez az emberi életnek az igazi képe. Hát nem az aranyat imádjuk akkor, amikor készek vagyunk éjjel és nappal megállás nélkül dolgozni? Nem az arany örületébe kerültünk akkor, amikor vasárnapra sincs szükségünk akkor, amikor ezen a napon még többet akarunk dolgozni, mint hétköznap? Mindent megteszünk az aranyért. Készek vagyunk belegázolni a másik ember életébe. Bármit képesek vagyunk megtenni, csakhogy az arany csillogása és ragyogása elkápráztassa a szemünket. *Mit használnak az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de a lelkében kárt vall?*”¹⁰

De mindezekén túl az Egyháznak nemcsak feladata, hanem hivatása van, és ha nem is sokan, mert sohasem voltak sokan, mégis vannak még Sidrákok, Mísákok és Abednegók. Kulcsfontosságúnak tartom az igehirdetésben azt a fordulópontot, amikor a kimondatlan kérdésre – és ez a mi kérdésünk is: Legyőzhető-e az ilyen „király”? – az igehirdető ezt válaszolja:

„És azt olvassuk ebben a bibliai szakaszban, hogy maga a király is letérdelve áll meg és egyenesen istenként imádjá – most már nem az aranyszobrot, hanem – ezt a három bátor férfiút, mert szembe mertek szállni vele. Milyen óriási jelentősége van ennek! Mennyire szükséges az, hogy ne mindenki térdet és fejet hajtva és földön csúszva imádjá az embert itt a földön, hanem mondja meg a gonosztságot és ne mondja jónak és igaznak azt, ami aljas és becstelen. A hitvalló

⁹ Magyar lelképásztor igehirdetése a kommunizmus korában (Dán 3,16–18), 1.

Henk van de Graaf szemléltette ezt a „királyt”, Nicolae Ceaușescut, akit ő itt Erdélyben ismert meg, amikor a Kolozsvári Protestáns teológián volt vendégdiák.

¹⁰ Uo.

embereknek a hivatása ez, és a hitvalló egyháznak lenne a feladata az, hogy ezt a hivatást betöltse ebben a világban.”¹¹

Hát ezért érdemes vállalni a tüzes kemencét. Érdemes, mert Isten is erre rendelt bennünket – vallja az igehirdető:

„Fölemelt fővel járjunk, és csak őelőtte hajtsunk térdet és fejet, és csak az ő szolgálatában állva, az őtőle kapott feladatot és hivatást teljesítsük.”¹²

Végül ez a kérdés is fontos:

„Lesznek-e itt Sidrák, Misák és Abednégóhoz hasonló emberek, akik azt mondják, hogy elég volt az aranyból és a pénzből, a hatalomból és az ember istenítéséből, hadd jöjjön most már egy igazabb és egy emberibb élet, ahol nemcsak a pénz szava lesz a döntő és irányadó, hanem az ember szava is és az Istennek az ígéje is.”¹³

Fontos, mert jövődóben kell gondolkoznunk Az egyháznak jövője, amennyire az rajtunk múlik, akkor lesz, ha valljuk az igehirdetővel együtt:

„[...] Isten imádása pedig csak az emberi élet boldogulását szolgálta. Legalább a hívő gyülekezet álljon félre azoktól, akik a földig hajolnak a felállított aranyszobor előtt, a bálványimádók sorából. Vagy élet vagy halál lesz a mi részünk. Életet akarunk, de ez az élet csak úgy érhető el, hogyha ki merjük mondani Isten szolgálatában: ha nem segítene is, mi térdet nem hajtunk előtte. Ámen.”

Márton János

¹¹ *Magyar lelkipásztor igehirdetése a kommunizmus korában* (Dán 3,16–18), 3.

¹² Uo.

¹³ Uo.